

רבי יהודה דורש סמיכות פסוקים ד' ע"א "ובעלמא מנלן" ... ע"ב "שעטנו מהעלאה" (2)

הגמרא הוכיחה את הכלל "עשה דוחה לא תעשה" מסמיכות פסוקים שבספר דברים, וציין רב ששת שאפילו רב יהודה שסובר שלא דורשים סמיכות פסוקים בחומש דברים הוא כן דורש. כעת הגמרא מוכיחה שלרבי יהודה ניתן ללמוד מסמיכות הפסוקים באשת אביו-אונס ובשעטנו-ציצית כיוון ששניהם "מוכח" ו"מופנה" ("ע"פ תוס' ה' ע"א ד"ה "לרבנן").

רבי יהודה

בן עזאי אומר: נאמר "מכשפה לא תחיה" ונאמר "כל שוכב עם בהמה מות יומת" סמכו ענין לו (פסוקים בשמות כב,ז-ח), מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה. אמר לו רבי יהודה: וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זה לסקילה (המיתה החמורה ביותר)?! אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו (שאוב וידעוני מכשפים), ולמה יצאו (נכתבו בפסוק נפרד ממכשפה)? להקיש להם (היוצא מן הכלל מלמד על הכלל) ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה (שנאמר בעונשם "באבן ירגמו אתם") אף מכשפה בסקילה.

רב יהודה יא ע"א

אסור אדם בערוות אשת אביו או ערוות כלתו אם הקטר ביניהם נוצר באמצעות קידושין ונישואין, אך באונס ופיתוי לא חל איסור ערווה [נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו]. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו.

רב גידל בשם רב: טעמו של רב יהודה לאסור משום שכתוב "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" – אשתו של אביו שגילתה את כנפו (בגדו שמכסה את ערוותו) אסור לבנו לקחתה. לומד רבי יהודה מהסמיכות לפסוק הקודם "ונתן האישה השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" – שכוונת האיסור "לא יקח" גם באנוסת אביו.

טעם חכמים שלא למדו מסמיכות הפסוקים (לבאר את הפסוק "לא יגלה" גם באונס כרבי יהודה), כיוון שהלימוד לא ממש סמוך, כנכתב בפסוקים "ונתן האישה השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו. לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" (דברים כב, כט-א). הרי שיש דין "באמצע" "לא יקח איש". לכן חכמים לומדים מהפסוק שיש לבן על אשת אביו איסור נוסף. לא רק ששומרת יבם (האלמנה שממתנינה עד שיבמה יבם אותה) אסורה לכל אדם זר ומותרת רק ליבם, אלא הטילה עליו התורה לאו נוסף של "לא יגלה כנף אביו".

תורה דברים כב, יא-יב

כתוב בתורה "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. גדלים (פתילות ציצית) תעשה לך על ארבע כנפות כסותך" (דברים כב, יא-יב), מסמיכות הפסוקים באיסור שעטנז ומצוות ציצית נלמד שמותר שפתילות הציצית תכלת יהיו מצמר בעוד שבגד הציצית עצמו יהיה מפשתן.

רבי ישמעאל שבת כו ע"ב

תנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בתורה סתם בגדים (בפסוקים רבים מוזכר המילה "בגד"), ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים ("בבגד צמר או בבגד פשתים") אף כל צמר ופשתים (משמע שבתורה סתם "בגד" כוונתה לצמר ופשתים).

רבי יהודה לא לומד דינים מסמיכות הפסוקים, כמוכח מתוכחתו לבן עזאי שאין ללמוד מסמיכות הפסוקים, אך בספר דברים למד מסמיכות הפסוקים לחייב אדם כרת אם בא על אנוסת או מפותת אביו (שכוונת הפסוק "לא יגלה" לא רק ב"אשת אביו", אישה שיש לו בה נישואין, אלא גם במעשה אונס)

מדוע רבי יהודה לומד בחומש דברים מסמיכות הפסוקים?

רבי יהודה למד מסמיכות הפסוקים מכיוון:
1. מוכח שפסוקים אלו נסמכו כדי לדרוש אותם – אם התורה מבקשת לרבות לאו על שומרת יבם (כדעת חכמים) הייתה שונה אותו בפרשת עריות (בפרשת אחי-מות שבספר ויקרא), משמע שנכתבו הפסוקים לא במקומם כדי ללמוד מהם.
2. מופנה הפסוק לייתור – המילים "ולא יגלה כנף אביו" פנויות ללימוד, שהרי איסור אשת אב נלמדו מתחילת הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו".

וכשם שרבי יהודה למד מסמיכות הפסוקים בספר דברים באנוסת ומפותת אביו, כך גם למד בציצית וכלאים:
1. מוכח שפסוקים אלו נסמכו כדי לדרוש אותם – שנכתב הפסוק "גדלים תעשה לך" בסמוך למצוות כלאים, ולא כפי שמתבקש בתוך פרשת ציצית (במדבר טו, לז-מא).
2. מופנה הפסוק לייתור – הדין שעטנז כבר נלמד מהפסוק "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" (ויקרא יט, ט), לכן הפסוק "לא תלבש שעטנז" פנוי ללמוד.

שני הפסוקים בשעטנז נצרכים ללימוד הדין:
אם היה נכתב "לא יעלה עליך" משמע שכל העלאת שעטנז אסורה, ואפילו במקום שאין הנאה מהשעטנז כדרך הסוחרים שמעמיסים את הסחורה על כתפיהם, לכן נאמר "לא תלבש" שאסור בהעלאת שעטנז על גופו רק במקום שנהנה, כלבישה שנהנה מחימום הבגד.
אם היה נכתב "לא תלבש" משמע שרק בהנאה מרובה כלבישה אסור, אבל העלאה לזמן קצר מותר, לכן נאמר "לא יעלה עליך" שאסור שעטנז גם בהנאה מועטת.
משמע שהפסוק "לא תלבש שעטנז" לא פנוי ללמוד?

אכן המילים "לא תלבש" תפוסות, אך המשך הפסוק "צמר ופשתים" מיותר, כיוון שברור ש"בגד" כוונתו לצמר ופשתים (כמוכח מהלימוד בבית מדרשו של רבי ישמעאל), לכן ניתן ממילים אלו לדרוש סמיכות פסוקים.

בהו"א רק בהעלאה שיש הנאה מועטה יהיה אסור ללבוש צמר ופשתים, אבל בהנאה מרובה כל תערובת בגד תאסר, קמ"ל שאסור רק ב"צמר ופשתים". לכן המילים לא מיותרות?

אם התורה לא הייתה כותבת "צמר ופשתים" היינו לומדים את הדין בגז"ש "שעטנז" – "שעטנז" מהעלאה ללבישה, קמ"ל שהמילים מיותרות (והן "מופנה" ללימוד סמיכות פסוקים).